

ОДНОС ЦРКВЕ И ДРЖАВЕ У СОЦИЈАЛНИМ ДОКТРИНАМА РИМОКАТОЛИЧКЕ И РУСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У 20. ВИЈЕКУ

1. Предмет и циљ дисертације

Однос човјека према држави, као својеврсној пројави моћи и власти, у свим периодима историје био је изузетно запажен и испуњен дозом напетости. Потпуно је разумљиво да је питање државе и њеног смисла постојања и опстанка - из угла хришћанске теолошке мисли представљало важно и одговорно питање. Ријеч „држава“ први пут срећемо почетком 16. вијека у Сјеверној Италији, гдје се појављује као обиљежје политичког удруживања, да би се касније проширила у свим европским језицима. Старије име за државу је „нација“ која представља један народ као носиоца посебне културалне идеје и традиције. Тома Аквински је у 13. вијеку западно хришћанство назвао „grandis natio“ поистовјећујући је са заједничким завичајем, поријеклом, језиком, културом и историјом. Процес формирања и настанка држава кроз историју препознат је као изузетно дуг и сложен процес. Тврдња да је држава искључиво нововјековни облик политичке заједнице и удруживања, није далеко од реалности. Почевши од породице, као првобитне ћелије људског друштва, историја Старог завјета нам свједочи да у почетку свештене историје - држава, као таква, није постојала. До периода владавине Судија једини облик организовања старозавјетних народа била је патријархална родовска заједница. Све сложенији и комплекснији историјски развој и односи међу народима условљавају у времену након овога (Судија) постепено формирање и пројаву држава. Облик државе који препознајемо у том периоду није био израз воље Божије и једина могућа реалност, већ могућност коју је Бог оставио људима да уређују свој друштвени живот. Временом овакав начин организовања и пројаве политичке заједнице (државе) добија своје различите и разноврсне облике које су се кроз историју, до дана данашњег, мијењале и прилагођавале условима у којима су настајале. Насупрот овој Црква - као заједница и мјесто сабирања свих оних који вјерују у Господа Исуса Христа као Бога и Искупитеља - Сина Божијег, друго лице Свете Тројице, настаје као израз воље Божије и свих оних који чине ту слободну заједницу Тијела Христовог. Однос ове двије нововијековне реалности - Цркве и државе - постаје незаобилазна тема, не само у времену конституисања првих хришћанских заједница и њених првих вијекова дјеловања, него и у савременом добу - посебно наглашавајући и пратећи промјене које настају и на једној и на другој страни.

Различито разумијевање Цркве - њене улоге и дјеловања у историји и друштву условили су да се временом искристалишу хришћанске заједнице, које у своме начину и приступу пројављују различито виђење односа између своје заједнице и државе (политичке заједнице). Предмет интересовања овога рада јесте однос и приступ Римокатоличке и Православне цркве према држави - начину и могућности приближавања и сарадње, као и утицај државе на цркву.

Црква на Западу је вијековима пажљиво гајила и одржавала односе са државом - у разним етапама и условима њеног развоја и опстанка. Такав приступ неминовно је условио дубоким и разрађеним приступом сарадње и комуникације са државом што је временом преточено у многа писана документа - саборског и енцикличког облика. Слободно се може закључити да је став Римокатоличке цркве према држави - и уопште о битним социолошким питањима - произашао из специфичног еклисиолошког виђења и учења ове заједнице који је некада врло отворено подржавао нескривен утицај државе и њеног начина функционисања и резоновања у цркви, као и нескривену жељу цркве за утицајем и положајем у држави.

Насупрот овоме хришћански Исток и Православна црква дубоко укоријењени у одлукама седам васељенских сабора и канонима Светих отаца настојала је да, уз сва искушења и специфичне историјске услове кроз које је пролазила, избјегне пут у односима са политичким заједницама који би је водили у правцу посвјетовњачења и идентификације са неком од њих, као и преузимања концепта социјалне политике и рјешавања проблема из ове области на начин који је својствен државној заједници. Овакво стање примјетно различитог приступа и односа Римокатоличке и Православне цркве према политичкој заједници (држави) буди научну радозналост и потребу да се о овој теми нешто више каже.

С обзиром на наведено предлажем слједећи наслов дисертације:

Однос цркве и државе у социјалним доктринама Римокатоличке и Руске православне цркве у 20. вијеку.

Дисертација има за циљ да истражи еклисиолошки став и учење двије цркве и да на основу тога образложи и представи њихов специфичан социолошки приступ - који се директно веже на односе ових вјерских заједница према држави (поредећи га са ставом и приступом цркве првих хришћанских вијекова).

Документи у крилу Римокатоличке цркве - папске енциклике и јавна обраћања: „*Rerum novarum*“, „*Gaudium et spes*“, „*Populorum progressio*“, „*Octogesima adveniens*“, „*Laborem exercens*“, „*Sollicitudo rei socialis*“ и „*Centesimus annus*“ представљају полазну тачку у обрађивању ове теме и тражењу одговора на постављена питања. Паралелно са тим - одлуке јубиларног засједања Архијерејског сабора Руске православне цркве у

Москви (13-16.08.2000.године): „*Основы социальной концепции Русской Православной Церкви*“, представљају, на другој страни, конкретан писани документ који садржи став (Руске) Православне цркве о поменутој теми. Пажљивим анализирањем наведених докумената уочава се јасна разлика у социолошком приступу и односу према државној заједници наведених цркава - што и јесте предмет интересовања и истраживања.

2. Основне претпоставке истраживања

У истраживању наведене теме полази се од следећих претпоставки:

- 1) и Православна и Римокатоличка црква потврђују свој идентитет као апостолске и историјски препознате цркве које у свом крилу обухватају многе народе и државе. Историјски гледано и једна и друга црква у великом дијелу свога заједничког свједочења могле су да потврде о јединственом ставу свога односа према држави (уважавајући и прилагођавајући се специфичним политичким и традиционалним приликама држава и народа у којима су постојале).
- 2) Процес реформације у крилу цркве на Западу битно и трајно су определијиле приступ Римокатоличке цркве према држави, који се од тада може дефинисати као битно различит од приступа цркве на Истоку.
- 3) Специфичне еклисиолошке поставке и једне и друге цркве које настају као продукт различитог приступа канонско-догматским темама условио је различитим приступом односа према великом дијелу социолошких проблема и начину њиховог спровођења у пракси.

3. Прелиминарни опис садржаја дисертације (структура по поглављима)

Прелиминарно предлажем сљедећу структуру дисертације:

1. Увод

2. Држава у Старом завјету (Библијски аспекти)

- 2.1. Сврха настанка државе (породица као прва ћелија друштва)
- 2.2. Самуило
- 2.3. Судије (почеци државне власти)
- 2.4. Настанак и смисао теократије
- 2.5. Монархија (монархијска сувереност)
- 2.6. Исус и политичка власт (поријекло и смисао државе према хришћанској социологији)

3. Политичка заједница или држава

- 3.1. Држава некад и данас
- 3.2. Врсте или облици државе
- 3.3. Модерна држава
- 3.4. Држава и власт
- 3.5. Држава и њена легитимност

4. Држава и вјерске заједнице

- 4.1. Различитости цркве и државе (из перспективе Римокатоличке и Православне цркве)
- 4.2. Повезаност цркве и државе

5. Појам и улога Цркве

- 5.1. На Истоку (Црква као икона Царства небеског)
- 5.2. На Западу (пандан држави у рјешавању социјалних проблема)

- 5.3. Реформација као узрок социјалне политике Римокатоличке цркве
- 5.4. Држава Ватикан (конкордат)

6. Однос цркве и државе у Римокатоличкој цркви након Другог ватиканског концила

- 6.1. Однос цркве и државе у енцикликама римских папа
- 6.2. Однос цркве и државе у одлукама Другог концила

7. Однос Цркве и државе у доктрини Руске православне цркве

- 7.1. Источно Римско царство - идеални однос Цркве и државе?
- 7.2. Однос цркве и државе у одлукама Архијерејског сабора РПЦ

8. Закључак

4. Методологија истраживања

1. У истраживању ће бити примјењена *религијско - историјска* метода. Њоме ће, прије свега, бити указано на настанак и историјски развој првих друштвених заједница, као и њихове религијски проткане моделе уређења. Пратећи статус - од прве ћелије људског друштва, преко разлога и начина формирања савремене државне заједнице и њеног постепеног удаљавања од Бога - ова метода открива историјско-религијски процес кретања политичке заједнице и њеног постепеног обликовања у различитим условима и срединама.

2. С обзиром на чињеницу да се у раду сагледавају и обрађују извори (документи) који говоре о односу цркве и политичке заједнице - како у оквиру цркве на Западу, тако и цркве Истоку - користиће се и *аналитичко-компаративна* метода којом се жели представити и упоредити став и приступ - и једне и друге цркве – када је у питању њихов однос са државом.

5. Очекивани резултати и научни допринос

С обзиром на чињеницу да је тема односа цркве и државе као једне од незаобилазних социолошких тема недовољно обрађена у крилу православља и Православне цркве - посебно наглашавајући српску читалачку јавност којој је ова тема и даље у великој мјери непозната - сматрамо да ће један коректан преглед наведене проблематике умногоме допринијети њеној популаризацији и битно утицати на развој домаће библистике. Источно хришћанство је у односу на Запад - на протестантизам и католичанство - много мање добило пажње социолога у својим радовима и обрађивањима оваквих и сличних тема. Један од битних разлога је свакако тај да су класици, а касније и бројни врхунски научници из области социологије потекли и радили у земљама западне Европе. Откривање крупних проблема и незаобилазних тема из области социологије инспиришу да се конкретни одговори на њих дају и у крилу Православне цркве, за што у посљедње вријеме имамо све више интересовања и могућности. Рад *Однос Цркве и државе у друштвеним доктринама Римокатоличке и Руске православне цркве* управо покушава дати одговоре на многа питања из сфере односа Цркве и политичке заједнице, чиме ће се - резултатима овог истраживања - понудити оригинална рјешење у научној дебати, која ће отворити могућност јединственог приступа и рјешавања битних и недовољно обрађених тема из области хришћанске социологије.

6. Прелиминарна библиографија

Извори

- Андреева Л. А., *Свержение монархии в 1917 году: крушение трона и алтаря*, Общественные науки и современность, 2009.
- Бабкин Михаил Анатольевич, *Святейший синод Российской православной церкви и свержение монархии в 1917 году*, Вопросы истории, 2005.
- Vatikanski II. Koncil, *Dokumenti*, latinski i hrvatski, VI. Izdanje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Величко А. М., *Политико-правовые очерки по истории Византийской Империи*, ФондИВ, Москва, 2008.
- Govor Pape Pavla VI., *Govor u Ujedinjenim Narodima* (New York, 4. Listopada 1965.), Ks, Zagreb, 1991.
- Городков А.А., *Догматическое богословие Филарета, митр. Московского*, Казань, 1887
- Дворкин А., *Идея вселенской теократии в поздней Византии*, Альфа и Омега, 1994.
- Drugi Vatikanski Sabor, *Pavao biskup Sluga Slugu Božjih zajedno s Ocima Svetoga Sabora na trajan spomen pastoralna konstitucija »Gaudium Et Spes« o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. 12. 1965.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *“Redemptor Hominis” Otkupitelj čovjeka enciklika kojom se Papa Ivan Pavao II. na početku svoje papinske službe obraća svojoj braći u biskupstvu, svećenicima, redovničkim zajednicama, sinovima i kćerima crkve i svim ljudima dobre volje* (4. 3. 1979.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *Govor pred generalnom skupštinom Ujedinjenih Naroda* (2. 10. 1979.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *Poruka Ujedinjenim Narodima o razvoju* (25. 8. 1980.), Ks, Zagreb, 1991.

- Ivan Pavao II. *Poruka šefovima država o vjerskoj slobodi i o dokumentu Iz Helsinkija* (L. 9. 1980.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *Enciklika "Dives In Misericordia" bogat milosrđem vrhovnog svećenika Ivana Pavla II. o Božjem milosrđu* (30. 11. 1980.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *Familiaris Consortio, Obiteljska zajednica apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. 11. 1981.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *"Laborem Exercens", Radom čovjek, Enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II. o ljudskom radu* (14. 9. 1981.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *"Sollicitudo Rei Socialis", Socijalna skrb, Enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima, redovničkim obiteljima, sinovima i kćerima crkve i svim ljudima dobre volje o dvadesetoj obljetnici enciklike Populorum Progressio* (30. 12. 1987.), Ks, Zagreb, 1991.
- Ivan Pavao II., *"Centesimus Annus"*, Ks, Zagreb, 1991.
- Лобанов В.В., *Патриарх Тихон и советская власть (1917-1925 гг.)*, НП ИД «Русская панорама», Москва, 2008.
- Муравьев Алексей, *Церковь и государство в византийском представлении*, Отечественные записки, №1, 2001.
- Назаревский В.В., *Государственное учение Фаларета, митр. Московского*, М., 1883.
- Pavao VI., *Poruka: Prava čovjeka i pomirenje*, I Sinoda Biskupa (23. 10. 1974.) Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Lav XIII., *Enciklika „Rerum Novarum”, katoličkom svijetu „O stanju radnika”* (15. 5. 1891.), Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Pio X I., *Enciklika „Quadragesimo Anno”* (15. 5. 1931.) (Enciklika Njegove Svetosti Pape Pija XI. katoličkom svijetu u povodu četrdesete obljetnice enciklike »Rerum Novarum«), Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Pio XII., *Radio-poruka što ju je Pio XII, na blagdan duhova, dne 1. lipnja 1941. godine, cijelom svijetu prigodom pedesete obljetnice povodom Enciklike «Rerum Novarum» Pape Lava XIII.*, Ks, Zagreb, 1991.
- Pio XII., *Radio-poruka upućena cijelom svijetu na Badnjak 24. prosinca 1944.*, Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Ivan XXIII., *Enciklika „Mater Et Magistra”, časnoj braći Patrijarsima, Primasima, Nadbiskupima, Biskupima i drugim mjesnim ordinarijima u miru i zajednici s Apostolskom*

Stolicom kao i svemu svećenstvu i vjernicima katoličkoga svijeta o suvremenom razvoju socijalnog pitanja koji valja uskladiti s kršćanskim načelima (15. 5. 1961.), Ks, Zagreb, 1991.

- Papa Ivan XXIII., *Encikličko pismo „Pacem In Terris”, časnoj braći Patrijarsima, Primasima, Nadbiskupima, Biskupima i ostalim mjesnim ordinarijima u miru i zajedništvu s Apostolskom Stolicom, svećenstvu i Kristovim vjernicima čitavoga svijeta, a jednako tako svim ljudima dobre volje o miru svih naroda što ga je utemeljiti na istini, pravednosti, ljubavi i slobodi* (11. 4. 1963.), Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Pavao VI., *Enciklika „Populorum Progressio”, o razvitku naroda, Encikličko pismo Pape Pavla VI biskupima, svećenicima, redovnicima, vjernicima svega katoličkog svijeta i svima ljudima dobre volje o nastojanjima oko razvitka naroda* (26. 3. 1967.), Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Pavao VI., *Crkva i Rad danas*, Govor u Ženevi prigodom 50-godišnjice međunarodne organizacije rada (10. 6. 1969.), Ks, Zagreb, 1991.
- Papa Pavao VI., *“Octogesima Adveniens”, Apostolsko pismo uzoritom Kardinalu Mauriceu Royu, predsjedniku Vijeća za laike i Papinske komisije »Pravda i Mir«, prigodom 80. obljetnice enciklike “Rerum Novarum”* (14. 6. 1971.), Ks, Zagreb, 1991.
- *Povelja o pravima obitelji, od Svete Stolice predložena svim osobama, ustanovama i predstavnicima vlasti nadležnima za poslanje obitelji u suvremenom svijetu* (22. listopada 1983.), Ks, Zagreb, 1991.
- Socijalni dokumenti Crkve, *Sto godina katoličkoga socijalnoga nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- *III. Sinoda Biskupa: Pravda u svijetu* (30. 11. 1971.), Ks, Zagreb, 1991.
- Сергей Петрович Мельгунов, *Церков и государство в Россіи*, Volume 2, Изд. Т-ва И. Д. Сытина, 1909.
- Сергей Петрович Мельгунов, *Церков и государство в Россіи: В переходное время*, Изд. Т-ва И. Д. Сытина, 1909.
- Сергей Петрович Мельгунов, *Старообрядцы и свобода совѣсти: о необходимости для старообрядцев отдѣленія церкви от государства: историческій очерк*, Тип. Т-ва "Задруга", 1917.
- Сергей Петрович Мельгунов, *Из истории религиозно-общественных движений в России XIX вѣка*, 1919.
- Сергей Петрович Мельгунов, *Религиозно-общественные движения XVII-XVIII в. в. в России*, [Кооперат. т-во] "Задруга", 1922.

- Трубецкой Е.Н., *Философия христианской теократии в V веке: Учение Блаженного Августина о граде Божием*, Москва: УРСС, 2011.
- Трубецкой Е.Н., *Религиозно-общественный идеал западного христианства*. – СПб.: изд-во Русского христианского гуманитарного института, 2004.
- Цыпин В., *Симфония церкви и государства//Православная государственность: 12 писем об империи*. – СПб., 2003.
- Бердяев Н. А., *Основная идея Вл. Соловьева - Царство Божие и царство кесаря*, Богослов.ру: <http://books.google.com>, преузето 24.11.2010.
- Устав Русской Православной Церкви, званични сајт Руске православне цркве: <http://www.mospat.ru/ru/documents/social-concepts/>, преузето 24.11.2010.
- Основы социальной концепции Русской Православной Церкви, званични сајт Руске православне цркве, <http://www.mospat.ru/ru/documents/social-concepts/>, преузето 25.11.2010.

Лексикони и рјечници

- Nicholas Abercrombie, Stephen Hill, Bryan Turner, *Rječnik sociologije*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2008.
- Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.

Литература

- A. Klose, *Katholisches Soziallexikon*, Innsbruck, 1980.
- Аврамовић Сима, *Прилози настанку државно-црквеног права у Србији*, Београд, 2007.
- Афанасјев Николај, *Ступање у Цркву*, Вршац, 2002.
- Афанасјев Николај, *Црква Духа Светога*, Вршац, 2003.
- Афанасјев Николај, *Студије и чланци*, Вршац, 2003.
- Анастасије архиепископ Тиране и целе Албаније, *Глобализам и православље*, Београд, 2002.
- Bonaventura Duda, *Koncilske teme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.
- Аквински Тома, *Razgovor s pravoslavcima i muslimanima - protiv zablude Grka, o razlozima vjere*, Globus nakladni zavod-Školska knjiga, 1992.
- Avdijev V. I., *Istorija starog istoka*, preveo Miroslav Marković, Beograd, 1952.
- Биговић Радован, *Црква и друштво*, Београд, 2000.
- Baloban Stjepan, *Spirito e vita cristiana nella teologia morale di Bernhard Häring. Dissertatio ad Doctoratum in Theologia morali consequendum*, Roma 1988.
- Baloban Stjepan, *Etičnost i socijalnost na kušnji. Socijalna problematika u Hrvatskoj*, KS, Zagreb 1997.
- Baloban Stjepan, *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*, KS, Zagreb, 2004.; *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve-GK, Zagreb, 2000.
- Baloban Stjepan, *Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama. Wirtschaftlich-soziale Herausforderungen in den Reformländern.*, (hrvatski i njemački), Ivo Pilar, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Institut društvenih znanosti, Zagreb, 2001.
- Baloban Stjepan, *Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2001.

- Baloban Stjepan, *Hrvatski identitet u Europskoj uniji*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve-Glas Koncila, Zagreb, 2003.
- Baloban Stjepan, *Herausforderung Europa*. Die Christen im Spannungsfeld von nationaler Identität, demokratischer Gesellschaft und politischer Kultur, (uredili: S. Baloban/ A. Rauscher), Hanns-Seidel-Stiftung, München, 2004.
- Bono Zvonimir Šagi, *Izazovi otvorenih vrata, kršćansko promišljanje trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- Banovac Boris, *Društvena pripadnost, identitet, teritorij*, Pravni fakultet, Rijeka 1998.
- Бердников И.С., *Основные начала церковного права православной церкви*, Казань. Типо-литография императорского университета, 1902.
- Беляева Е.А., *Формы социокультурного взаимодействия церкви и государства* (опыт философско-культурологического анализа), Казань, 2004.
- Beck Hans-Georg, *Das byzantinische jahrtausend*, C.H Beck`sche Verlagsbuchhandlung, Munchen, 1978.
- Булгаков Сергеј, *Православље и држава*, из књиге „Православље“, Београд, Бримо, 2001.
- Valković M., *Socijalni dokumenti Crkve*, Zagreb, 1991.
- Vojnović L., *Konkordat sa Svetom Stolicom i naše nacionalno pitanje*, Zagreb, 1923.
- Воробьёва Н.Н., *Проблема отношений христианской церкви и государства в римской империи I–IV вв. В освещении отечественной историографии второй половины XIX – начала XX в.*, Омск, 2005
- Владимир Милић, *Социологија - наука друштвене кризе*, Правни факултет, Београд, 1997.
- Weiler R., *Uvod u katolički socijalni nauk*, Zagreb, 1995.
- Weber Max, *Metodologija društvenih nauka*, Globus, Zagreb 1986.
- Гавриловић, Д, *Религија у вртлозима глобализације*, Јунир-Свен, Ниш, 2005.
- Грујић Радослав, *Политичко-верска активност Ватикана на Балкану кроз векове*, Горњи Милановац, ЛИО, 2007.

- Giddens Anthony, *Sociology*, Cambridge Polity Press, 1995.
- Gurvitch Georges, *Sociologija*, svezak II., Naprijed, Zagreb 1966.
- Gnilka Joachim, *Prvi kršćani - izvori i početak Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.
- Делимо Жан, *Католицизам између Лутера и Волтера*, Сремски Карловци - Нови Сад, 1993.
- Делимо Жан , *Настанак и учвршћење реформације*, Сремски Карловци - Нови Сад, 1998.
- *Doprinos crkava i verskih zajednica u izgradnji trajnog mira na jugoistoku evrope*, Okrugli sto, Strazbur, 2008.
- Dubnov Simon, *Kratka istorija Jevrejskog naroda*, Beograd, 1982.
- Ђорђевић Драгољуб и Бранковић Томислав, *Протестантизам на балканској ветрометини*, Јунир-Свен, Ниш, 2006.
- Екатерина Васильевна Щеголева, *Православные брак и семья*, олма-пресс, москва, 2003.
- Жутић Н., *Краљевина Југославија и Ватикан*. Београд, 1994.
- Zovkić Mato, *Међурелигијски дијалог из католичке перспективе у Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1998.
- Zalar Đuro, *Caritas - put Crkve*, Kršćansko služenje svijetu, Zagreb, 2006.
- Зборник чланака православних теолога, *Саборност - католичност цркве*, Београд, 1986.
- Zbor za katolički odgoj, *Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju (30. 12. 1988.)*, Ks, Zagreb, 1991.
- Za rehabilitaciju politike, *Izjava povjerenstva francuskih biskupa za socijalna pitanja*, KS, Zagreb, 1991.
- Зизјулас Јован, *Догматске теме*, Беседа, Нови Сад, 2001.
- Зизјулас Јован, *Еклисиолошке теме*, Беседа, Нови Сад, 2001.
- Зизикин Миахил Валеријанович, *Патријарх Никон - његове државне и канонске идеје*, том први, Краљево, 2007.
- Ikić Niko, *Ekumenske studije i dokumenti*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003.

- Jean - Noel Robert, *ROME*, Edition Belles Letteres, 1999.
- Јанарас Христо, *Истина и јединство Цркве*, Беседа, Нови Сад, 2004.
- Јанарас Христо, *Православље и Запад*, Хришћански културни центар, Београд, 2003.
- Kuničić J., *Katolička društvena nauka - Katolička sociologija*, Zagreb, 1971.
- Kurjak Jelica, *Političke promene u Rusiji (1990-1996)*, Beograd, 2000.
- Kongregacija za nauk vjere, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, Zagreb, 2007.
- Конт Ф, Словени, *Настанак и развој словенских цивилизација у Европи (VI-XIII век)*, превела с француског Гордана Петровић, I-II, Београд, 1989.
- Карамзин Н. М, *Предания веков, из "Истории государства Российского"*, сост. Г. П. Макогоненко, Москва, 1988.
- Кључевски В. О, *Историја Русије*, превео с руског Др Милорад Ћирковић, Београд-Подгорица. 1997.
- Coste Rene, *Političke zajednice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.
- Kregar J., Sekulić D., Ravlić S., Grubišić K., *Uvod u sociologiju*, Zagreb, 2008.
- Клеандрова В.М., *Из истории взаимоотношений государства и церкви в России*, Вопросы научного атеизма. Вып. 37: Православие в истории России. М., 1988. С. 152–162.
- Kuvačić I., *Suvremene sociološke teorije*, Zagreb, 1990.
- Kuvačić Ivan, *Sociologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- Куликов П.А., *Христианский взгляд на социологию*, Караганда – Бишкек Сентябрь, 2002 г.
- Лозе Едуард, *Свет Новог завета, верске и политичке прилике у Христово време*, Београд.
- Мајендорф Џон, *Византијско богословље*, Крагујевац, 1989.
- Мандзаридис Георгије, *Социологија хришћанства*, Хришћански културни центар, Београд, 2004.
- Милин Драган, *Старозавјетна историја*, Нови Сад, 1994.

- Милошевић Зоран , *Друштвена доктрина Римокатоличке цркве*, Институт за политичке студије, Београд, 2001.
- Metz Johann Baptist, *Politička teologija 1967 - 1997*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.
- Мајендорф Јован, *Византијско наслеђе у Православној цркви*, Краљево, 2006.
- Mayendorff John, *Byzantium and the Rise of Russia*, Cambridge University Press, 1981
- Могућности и дometri социјалног учења православља и Православне цркве, *Зборник чланака*, Фондација Конрад Аденауер - ЈУНИР, Београд, 2010.
- Монархија, Зборник текстова - Устав Краљевине, Хришћанска мисао, Београд, 2002.
- Милаш Никодим, *Православно црквено право*, Мостар, 1902.
- Милаш Никодим, *Славенски апостоли Кирил и Методије и истина православља*, Задар, 1881.
- Miljukov Pavle, Senjobos Šarl, Ezenman Luj, *Istorija Rusije*, Zagreb, 2009.
- Nova srpska politička misao, *Crkva i država*, Beograd, 2007.
- Николић Драган, *Древноруско словенско право*, Јавно предузеће Службени лист СРЈ, Београд, 2000.
- Norbert Elias, *Što je sociologija?*, Zagreb, 2007.
- О мисионарењу, преобраћењу и прозелитизму, Јунир-Свен, Ниш, 2004.
- Огицкий Д. П., священник Максим Козлов, *Православие и западное христианство*, Учебное пособие для духовных семинарий и духовных училищ, Издание второе, исправленное и дополненное Московская Духовная Академия, Издательство храма св. муч. Татианы, Москва, 1999.
- Основи социјалне концепције руске православне цркве, Беседа, Нови Сад, 2007.
- Острогорски Георгије, *Историја Византије*, Народна књига, Алфа, 1998.
- Оболенски Димитри, *Византијски комонвелт*, Просвета, Београд, 1996.
- Оболенски Димитрије и Роберт Оти, *Историја Русије*, Сlio, Београд.
- Поповић Јевсевије, *Општа црквена историја*, Књиге 1 и 2, Сремски Карловци, 1912.
- Петровић М., *Конкордатско питање Краљевине СХС*, Београд, 1997.

- Papinsko Vijeće "Iustitia Et Pax", *Kompendij Socijalnog Nauka Crkve*, Zagreb, 2005.
- *Papinsko Vijeće Za društvena obavijesna sredstva, Etika u obavijesnim sredstvima*, Ks, Zagreb, 1991.
- Пузовић Владислав, *Црквене и политичке прилике у доба великог раскола 1054. године*, Хришћански културни центар, Београд, 2008.
- Протојереј Момир Васиљевић/др Зоран Милошевић, *Рим не мирује*, Бели анђео, Шабац, 2003.
- Popović Anto, *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- Perković Marinko, *Temelji teološke etike*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2000.
- Pipes Richard, *Russia under the Old Regime*, New York, 1974
- Поповић Радомир, *Извори за црквену историју*, Београд, 2001.
- Petković S., Kregar J., *Pregled glavnih sistema socioloških teorija*, Zagreb, 1997.
- Petković S., Kregar J., *Ogledi o procesima i institucijama društva*, Zagreb, 1997.
- Rebić Adalbert, *Biblijska prapovijest*, Zagreb, 1970.
- Rebić Adalbert, *Središnje teme Starog zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- Религије Србије мрежа дијалога и сарадње, Зборник радова, Центар за истраживање религије Београдске отворене школе, Београд, 2008.
- Ritzer G., *Suvremena sociologijska teorija*, Zagreb, 1998.
- Ritzer George, *Suvremena sociologijska teorija*, Globus, Zagreb, 1997.
- Stres Anton, *Sloboda i pravednost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
- Sabol Josip, *Sloboda i odgovornost*, Kršćanski pogledi na značajna pitanja našeg vremena Zagreb 2001.
- Симић С., *Југославија и Ватикан*, Загреб, 1937.
- Сењобос Шарл, *Историја савремене образованости*, Београд, 1908.

- Тихомиров Лав, *Монархија*, Београд, 2008.
- Турјачанин Милан Д., *Социологија*, Универзитетска библиотека „Петар Кочић“, Бањалука, 1998.
- Tomašić Petar, *Nezaposlenost u tranzicijskoj Hrvatskoj pod socijalno-etičkim vidom*, Zagreb, 2010.
- Tomić Celestin, *Tajna vjere*, Zagreb, 1981.
- Teološke teme, Zbornik predavanja održanih u Vrhbosanskoj bogosloviji, Sarajevo, 1991.
- Тројицки Сергије Викторович, *Изабране срудије из црквеног права*, Београд, 2008.
- Tomić Celestin, *Poruka spasenja Svetog pisma Starog zavjeta*, Zagreb, 1983.
- Tomić Celestin, *Začeci židovstva*, Zagreb, 1988.
- Tomić Celestin, *Davidovo doba*, Zagreb, 1996.
- Тарановски Т, *Историја српског права у немањихкој Србији*, Београд 1996.
- Флоровски Протојереј Георгије, *Богословске студије*, Задужбина Светог манастира Хиландара, Београд, 2005.
- Franzen August, *Pregled povijesti crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004.
- Фирсов Сергеј, *Руска црква уочи промена - крај деведесетих година XIX века - 1918. година*, Каленић, Крагујевац, 2008.
- Hamman A.G., *Rim i prvi hrišćani*, Beograd, 1998.
- Harrington Wilfrid J., *Uvod u Stari zavjet spomen obećanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- Höffner J., *Kršćanski socijalni nauk*, Zagreb, 2005.
- Hoffner Joseph Kardinal, *Kršćanski socijalni nauk*, Kršćanska sadašnjost - Centar za promicanje socijalnog nauka crkve, Zagreb, 2005.
- Haralambos M., *Uvod u sociologiju*, Zagreb, 1992.
- *Хришћанство и европске интеграције*, Хришћански културни центар, Београд, 2003.
- Haralambos, Michael - Martin Holborn: *Sociologija teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.

- Crkva i država u Bosni i Hercegovini - *zakoni, podzakonski akti, ugovori i komentari*, Sarajevo, 2007.
- *Црква у плуралистичком друштву*, Зборник радова, Фондација Конрад Аденауер-Хришћански културни центар, 2009.
- Šagi-Bunić Tomislav Janko, *Prema civilizaciji ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.
- Šagi - Bunić Tomislav J., *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.
- Шмеман Александар, *Историјски пут православља*, Цетиње, 1994.

Чланци

- Benvin Anton, „*Obitelj kroz povijest*, Bogoslovska smotra“, Vol.42 No.1 Ožujak 1972.
 - Brajičić Rudolf, „*Obitelj - širiteljica mira*“, Obnovljeni život, Vol. 41. No. 6., 1986.
 - Bezić Živan, „Crkva i politika“, Obnovljeni život, Vol.56 No.1 Ožujak 2001.
-
- Valković Marijan, „*Društveni utjecaji na brak i obitelj*“, Bogoslovska smotra, Vol.69 No.2-3 Prosinac 1999.
 - Grubišić Ivan, „*Crkva i država u društvima u tranziciji*“, Politička misao, Vol.35 No.3 Rujan 1998.
 - Gučetić Nikola Vitov, „*O ustroju država*“, Politička misao, Vol.37 No.4 Veljača 2001.
 - Degan Vladimir-Đuro, „*Teritorijalna suverenost države*“, Politička misao, Vol.35 No.1 Ožujak 1998.
-
- Milošević Zoran, „*Ruska pravoslavna crkva i globalizacija*“, Crkva u svijetu, 40 (2005), br. 2, 228-242.
 - Erent-Sunko Zrinka, „*Obitelj u demokratskoj Ateni - institucija i polis u malom*“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 57 No. 3, 2007.
-

- Pederin Ivan, „Vjera, nacija i država“, CRKVA U SVIJETU, Vol.34 No.4 Prosinac 1999.
-
- Jovanović Mladen Kairos, „Značaj kršćanske obitelji u suvremenom društvu“, Evanđeoski teološki časopis, Vol. 3 No. 2, 2009.
 - Jambrek Ljubinka Kairos, „Odgoj djece u evanđeoskom obiteljskom ozračju: Biblijska načela primijenjena u obitelji“, Evanđeoski teološki časopis, Vol. 3 No. 2, 2009.
 - Stanko Jambrek Kairos, „Evanđeosko kršćanstvo i obitelj“, Evanđeoski teološki časopis, Vol. 3 No. 2, 2009.
-
- Rupčić Ljudevit, „Obitelj u Bibliji, Bogoslovska smotra“, Vol. 42 No. 1, 1972.
-
- Reljac Veronika, „Obitelj kao privilegirano mjesto prenošenja vjere“, Riječki teološki časopis (RTČ), Vol. 37 No. 1, 2011.
 - Obradović Josip, „Uz temu - obitelj i brak, Društvena istraživanja“, Vol. 10 No. 4-5 (54-55), 2001.
-
- Ksenija Jurišić, „Globalizacija i ljudska prava“, Politička misao, Vol.36 No.1 Ožujak 1999.
-
- Ковырзин К.В., „Поместный собор 1917-1918 годов и поиски принципов церковно-государственных отношений после Февральской революции“ (*Отечественная история. 2008 г. С.88-97*)
 - Лановић М., *Конкордат с Ватиканом*, Весник Српске цркве. Београд, св. јан-феб, 1922. с. 53
 - Заозерский Николай Александрович, „К вопросу об отношении между государством и Церковью“, *Богословский вестник*, 1 №3 (1912), Страницы: 637–646
 - Кырлежев Александр Иванович, *Секуляризация и постсекулярное общество*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/1314267.html>, преузето 03.12.2010.
 - Варлаам (Горохов), иеромонах, *Историко-археологический контекст времени правления древнеизраильского царя Давида*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/1739426.html> , преузето 11.08.2011.
-
- Јелачић Алексеј, *Историја Русује*, Istorijaonline: <http://www.istorijaonline.com>, преузето 15.03.2011

- Дил Шарл, *Историја Византијског царства*, Istorijaonline: <http://www.istorijaonline.com>, преузето 15.03.2011.
- Арсений(Соколов)игумен, *Грех Иероваама*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/465404.html>, преузето 22.04.2010.
- Клайич Немани, *Конкордат между Ватиканом и Королевством Югославии и реакция Сербской Православной Церкви*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/257795.html>, преузето 21.05.2007.
- Филипп (Рябых) игумен, *Православие и политика в послании святого Патриарха Константинопольского Фотия князю болгарскому Михаилу о должности княжеской*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/1180278.html>, преузето 23.11.2010.
- Одайский Антоний диакон, *Телеметрия корабля Римско-Католической Церкви или о современном состоянии западного христианства*, Богослов.ру: <http://www.bogoslov.ru/text/1437891.htm>, преузето 14.03.2011.

Биографија

Драган Грујић, рођен 13.10.1974. године у Бањалуци, Република Српска/БиХ. Основну и средњу школу завршава у Бањалуци. Дипломирао на Православном Богословском факултету СПЦ 06. новембра 2001. године са општом оцјеном 8,71. Дипломски рад је одбранио на катедри Светог писма Старог Завјета на тему „*Стварање свијета и човјека*“ са оцјеном 10 на дипломском испиту. Уписује постдипломске студије (за стицање звања магистра наука) на катедри Литургије Православног Богословског факултета СПЦ Универзитета у Београду.

05. јула 2008. године одбранио је магистарску тезу под називом: „*Литургијско богословље Хрватских контроверзиста 18. вијека у свјетлу православног богословља*“.

Клирик је Епархије бањалучке на служби у Саборном храму Христа Спаситеља у Бањалуци, прва парохија бањалучка. Од септембра 2008. године постављен је за војног свештеника Оружаних снага БиХ на мјесту Штабног свештеника Команде за подршку ОС БиХ, формацијско мјесто пуковник ОС.

Објављени стручни и научни радови:

Јереј мр Грујић Драган, *Мир и помирење са аспекта православља*, Часопис Дефендологија, Зборник чланака: *Говор мржње*, Бањалука, 2010.